

פרפראות פאר

איך ניתן לדון רשע גמור לכף זכות

בני יששכר, עמוד י'

עמוד א מפתח נושאים פרשת קדושים תשע"ו

עמוד ז פרקי אבות

ביאור במשנה הוּו כעבדים
המשמשין את הרב שלא על מנת
לקבל פרס

עמוד ח

ביאור נפלא בפסוק בוצע בירך ניאץ
ה'

עמוד ט

השואה בין יראת ת"ח ליראת ה'
מהרש"א עפ"י חסידות

עמוד י

ביאור במ"ש והוי דן את כל האדם
לכף זכות

איך אפשר לדון רשע גמור לכף זכות
בני יששכר

עמוד יא

ביאור הבני יששכר ע"ד הידיעה
והבחירה

עמוד יב

הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה

ג' דברים שעליהם הזהיר ר' אלעזר
בן ערך

עמוד ב

ההבדל בין קדושה באיסורים
לקדושה באכילה מהר"ל

עמוד ג

ביאור התוס' והמהרש"א במה
ישראל קדושים הן

ביאור דברי רפב"י בדברי רפב"י
עצמו

עמוד ד

איך ניתן להשוות כיבוד אב ואם
לכבוד המקום

הצד השווה בין פיגול ונותר לעבודה
זרה

עמוד ה

ביאור סמיכות פיגול ונותר לע"ז ע"ד
עולם שנה נפש

טעם לסמיכות ואהבת לרעך כמוך,
אל לא תקם ולא תטר

מתי יכול ת"ח להיות נוקם ונוטר
כנחש

עמוד ו

במה זכה חזקיהו המלך שדורו היה
ראש וראשון לכל הדורות בלימוד
התורה

לא תעמד על דם רעך בשמירה על
צלם אלוקים של רעך

לכך נראה דחילוק יש, דמה שאמרו
 'כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה
 שם אתה מוצא גדר קדושה', רוצה
 לומר שפרישת הערוה בעצמה הוא
 הקדושה, ועל ידי פרישת ערוה הוא
 נעשה קדוש.

אבל על ידי פרישת שקוצי נבילות,
 אין נעשה קדוש, רק שהכתוב אומר
 שיהיו נשאים בקדושתן ולא יאכלו
 נבילות, שאם יאכלו נבילות אינם
 קדושים. נמצא, אין פרישת שקוצי
 נבילות גורם, רק שיהיו נשאים
 בקדושתם.

וטעם יש בדבר, שהרי יצרו של אדם
 תאב לערוה, לפיכך כאשר פרוש מן
 הערוה מביא קדושה. אבל אין יצרו
 תאב לשקוצי נבילות, ולפיכך אין
 הפרישה מהם מביא קדושה, רק
 שמעמיד אותנו בקדושה, עכ"ל
 המהר"ל,

מבואר בדבריו, כי ההפרשה
 מאיסורים הוא סיבה וגורם
 לקדושה שתבוא על האדם,
 וההפרשה ממאכלות הם סימן
 להישארות הקדושה על האדם,

דברי המהר"ל מדוייקים בכתובים

יש לומר, כי דברי המהר"ל מדוייקים
 כפתור ופרח בלשון הכתובים,
 דבפרשתנו נאמר קדושים "תהיו",
 כלומר שע"י הפרישה תהיו קדושים,
 פירוש שתיעשו עי"כ קדושים,

אך בפרישה מאיסורי אכילה נאמר
 והייתם קדושים, וקדושים תהיו,
 שפירושו שתשארו קדושים כמו
 שהייתם קדושים עד עכשיו, ולאמר
 שתהיו עי"כ קדושים, ואלו הם
 דברי המהר"ל, המדוייקים
 בפסוקים,

ואך לפלא שלא הוסיף המהר"ל
 הדיוק בלשון הפסוקים.

ההבדל בין קדושה באיסורים לקדושה באכילה מהר"ל

כתיב (ויקרא י"ט ב') "קדשים תהיו
 כי קדוש אני ידוד אלקיכם",
 כתב רש"י כל מקום שאתה מוצא
 גדר ערוה שם אתה מוצא קדושה,

כתיב (שמות כ"ב ל') "ואנשי קדש
 תהיו לי ובשר בשדה טרפה לא
 תאכלו",
 כתב רש"י, אם אתם קדושים
 ופרושים משקוצי נבילות וטרפות הרי
 אתם שלי ואם לאו אינכם שלי,

כתיב (ויקרא י"א מ"ד) כי אני ידוד
 אלקיכם והתקדשתם והייתם
 קדשים כי קדוש אני ולא תטמאו
 את נפשתיכם בכל השרץ הרמש על
 הארץ, כי אני ידוד המעלה אתכם
 מארץ מצרים להיות לכם לאלקים
 והייתם קדשים כי קדוש אני,

קושיית הרא"ם

מבואר בכתובים, כי קדושים תהיו
 ע"י שתהיו פרושים משקוצי נבילות
 וטריפות, ולא תטמאו בכל השרץ
 הרומש על הארץ, וכאן בפרשתנו
 נאמר, קדושים תהיו, ע"י שתהיו
 פרושים מכל גדר ערוה,

תירוץ המהר"ל לבאר ההבדל בין קדושה באכילה לבין קדושה באיסורים

וכך כתב המהר"ל בספר גור אריה
 (שמות כ"ב ל'),

אין לומר דווקא גבי עריות תמצא
 קדושה דהא תמצא בפירוש קדושה
 אצל שקצים, דהא כתיב, (ויקרא יא,
 מד), "והתקדשתם והייתם קדושים
 כי קדוש אני, ולא תטמאו את
 נפשתיכם בכל השרץ הרמש על
 הארץ",

ויש שיש לו ואין רוצה ואסור
ליהנות ג"כ ממנו, דכתיב אל תלחם
גוי, ובמסכת (סוטה ל"ח ע"ב) אמריי
הנהנה מצרי עין עובר בלאו שנאמר
אל תלחם וכו', וק"ל, עכ"ל
המהרש"א,

* * * * *

ביאור דברי רפב"י בדברי רפב"י עצמו

איתא בגמרא (עבודה זרה כ" ע"ב),
מכאן א"ר פנחס בן יאיר, תורה
מביאה לידי זהירות, וכו' וכו', ענוה
מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא
מביאה לידי קדושה,

כתב המהרש"א (עבודה זרה כ" ע"ב),
ואמר טהרה מביאה לידי קדושה
והיא הסעודה, **שצריך האדם לקדש
באכילתו**, וכן כתיב באסורי מאכלות
והתקדשתם והייתם קדושים וגו'

וס"פ אלו דברים, (ברכות נ"ג ע"ב)
דרשינן ליה בקדושת הסעודה
והתקדשתם אלו מים הראשונים
שצריך האדם לאכול חוליו בקדושה
על טהרת תרומה ורמזו בזה **קדש
עצמך במותר לך**, ע"כ,

ביאור דברי רפב"י ע"י דברי עצמו

לפי"ז יש לפרש, דברי רבי פנחס בן
יאיר, ישראל קדושים הן, עפ"י
דברי עצמו, דהזהיר באכילתו הרי
הוא אקרי קדוש, ולפיכך הריני רוצה
לקדש עצמי באכילה, במותר לי,
ואין אני מודר הנאה מישראל, אך
אינני רוצה להינות משל אחרים.
ולפי"ז לא תיקשה קושית התוס'
איך איקרו קדוש מי שיש לו ואינו
רוצה, דכונת רפב"י היתה לומר על
עצמו שרוצה לקדש עצמו,

* * * * *

ביאור התוס' והמהרש"א במה ישראל קדושים הן

איתא בגמרא (חולין ז' ע"א) רבי פנחס
בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויין,
שמע רבי (דהוה קאתי ר' פינחס), נפק
לאפיה, אמר ליה, רצונך סעוד אצלי,
אמר לו הן, צהבו פניו של רבי, (שמח,
מפני שלא היה ר' פינחס רגיל ליהנות משל
אחרים כדלקמן, רשי')

אמר לו, (רפב"י) כמדומה אתה
שמודר הנאה מישראל אני, **ישראל
קדושים הן**, יש רוצה ואין לו, ויש
שיש לו ואינו רוצה, וכתוב (משלי כ"ג
ו') "אל תלחם את לחם רע עין ואל
תתאו למטעמותיו כי כמו שער
בנפשו כן הוא, אכול ושתה יאמר לך,
ולבו בל עמד", ואתה רוצה ויש לך,

מיהא השתא מסרהיבנא (אני ממהר)
דבמלתא דמצוה קא טרחנא כי
הדרנא אתינא עיילנא לגבך,

ביאור התוס' איך נקראו קדושים אם יש מי שיש לו ואינו רוצה לתת

כתבו התוספות (חולין ז' ע"ב ד"ה ויש
שיש לו ואינו רוצה), ואפ"ה איקרו
קדושים, מפני שמזמן את חבירו
לאכול אצלו מפני הבושת, ע"כ,

פירוש, אפילו אם אינו רוצה לתת
אבל הוא בכל זאת נותן רק מפני
הבושה בכל זאת נקרא קדוש, דברי
התוספות,

ביאור המהרש"א ישראל קדושים הרי הם כהקדש שיש בו מעילה לנהנה

כתב המהרש"א, ישראל קדושים
הם כו'. עיין בפרש"י ותוספות, ול"נ
לפרש דה"ק אין אני מודר הנאה,
אבל ישראל קדושים הם, **והנהנה
מהם כאילו נהנה מדבר קדוש**,
וכאילו מעל, דיש רוצה ואין לו,
ואסור ליהנות ממנו, **כדאמרינן**
אסור ליהנות מסעודה שאינה
מספקת לבעליה,

לפי"ז מבואר כפתור ופרח השווה הכתוב, שכאשר האב מכבד את בנו לזמר או להתפלל בקולו שערב לפניו, עיי"כ הוא מכבד לאביו ולמקום גם יחד, ואז, שווים הם כבוד אב ואם וכבוד המקום,

* * * * *

הצד השווה בין פיגול ונותר לעבודה זרה

כתיב, (ויקרא י"ט ד'), "אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם אני ידוד אלוהיכם, ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום השלישי באש ישרף, ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה",

כתב רש"י (ויקרא י"ט ה') לא נאמרה פרשה זו אלא ללמד שלא תהא זביחתן אלא על מנת להאכל בתוך הזמן וכו', עוד כתב רש"י (ויקרא י"ט ז') יצא הנשחט במחשבת חוץ למקומו,

ביאור הכלי יקר למה סמך פיגול ונותר לעבודה זרה

כתב הכלי יקר (יומא דהילולא ו' אייר), ולא מצינו בכל התורה שהמחשבה פוסלת כמו המעשה, כי אם בע"ז ובקרבן, שאם חישב בשעת שחיטה לאוכלו חוץ לזמנו או חוץ למקומו פגול הוא לא ירצה,

ע"כ סמך מצוות אל תפנו אל האלילים המדברת בפנייה שבלב, אל מצות וכי תזבחו זבח שלמים לה' לרצונכם תזבחוהו. כי בכל התורה דברים שבלב אינן דברים חוץ מב' אלו, עכ"ד הכלי יקר,

* * * * *

איך ניתן להשוות כיבוד אב ואם לכבוד המקום

כתיב (ויקרא י"ט ג') "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו",

איתא בגמרא, (קידושין ל' ע"ב), תנו רבנן, **נאמר** (ויקרא י"ט ג') "איש אמו ואביו תיראו", **ונאמר** (דברים ו' י"ג) "את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד", השווה הכתוב מורא אב ואם למורא המקום,

נאמר (שמות כ"י י"ב), "כבד את אביך ואת אמך", **ונאמר** (משלי ג' ט') "כבד את ה' מהונך", השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום, ע"כ,

איך ניתן להשוות כיבוד אב ואם לכבוד המקום

איתא בגמרא (קידושין ל"א ע"ב) תנו רבנן איזהו כיבוד, מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא,

וקשה, תינח דבמורא השווה הכתוב מורא אב למורא המקום, דאביו יכול לייסרו, כדכתיב, (משלי כ"ט י"ז) יסר בנך ויניחך, וכתיב (משלי י"ג כ"ד) חושך שבטו שונא בנו,

אבל בכיבוד, איך השווה כבוד אביו לכבוד המקום, דלא שייך ביה מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא, (כעיי"ז הקשה במהרש"א קידושין ל' ע"ב ותירץ עיי"ש),

ויש ליישב, דהא דאמר, השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום, שפעמים ע"י אותו כיבוד שמכבד לקב"ה מכבד גם לאביו ואמו.

דהא דהשוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום. ילפינן מהפסוק (משלי ג' ט') **כבד את ה' מהונך**, ורש"י פירש, **ממדרש תנחומא** (פרשת ראה אות י"ב), **אל תקרא מהונך אלא מגרונוך**, (מכל מה שחנך אפי' מקול ערב),

ביאור סמיכות פיגול ונותר לע"ז ע"ד עולם שנה נפש

נראה לתת טעם למה הסמיכה התורה מחשבת ע"ז אל מחשבת פיגול, ונותר, שרק שלשה דברים אלו, שהם ע"ז פיגול ונותר, איסורם במחשבה, כדברי הכלי יקר,

איתא בספר יצירה בגי' דרכים ברא הקב"ה את העולם, בעולם, שנה, נפש, עולם הוא מקום, שנה הוא זמן, נפש הוא האדם,

רבינו סעדיה גאון, בפירושו לספר יצירה, (פרק ד'), כתב, החצה אלקים את גי' העדים ההמה, והעיד כי הוא אלקים חיים ואין זולתו,

עולם בפני עצמו,

שנה בפני עצמה,

נפש בפני עצמה,

ושלשתן מעידין כי הוא אחד ואין לו שני ואין עוד מלבדו ברוך הוא וברוך שמו יתברך, ע"כ,

לפי זה יש לבאר, שאיסור המחשבה צריך להיות גם כן נכלל מעולם, שנה, נפש,

וגי' דברים אלו ע"ז, פיגול, נותר,

מכוונים כנגד עולם, שנה, נפש,

פיגול, שהוא חוץ למקומו, הוא בגדר עולם,

נותר, שהוא חוץ לזמנו, הוא בגדר שנה,

ועבודה זרה, שהוא איסור על האדם, הוא בגדר נפש,

ולכן הושוו והוסמכו פיגול ונותר, לע"ז.

* * * * *

טעם לסמיכות ואהבת לרעך כמוך, אל לא תקם ולא תטר

כתיב, (ויקרא י"ט י"ח), "לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ידוד",

אפשר לומר, כי לכך הסמיכה תורה את הציווי ואהבת לרעך כמוך, אל לא תקם ולא תטר, משום שאדם המיטיב עם חבירו, ואין לו סיבה לשנאותו, לא היתה תורה צריכה לומר, ואהבת לרעך, אך כאשר יש לאדם סיבה של נקימה ונטירה, אז אמרה תורה, אעפ"כ, ואהבת לרעך כמוך,

* * * * *

יכול ת"ח להיות נוקם ונוטר בתנאי שיהיה כנחש

כתיב, (ויקרא י"ט י"ח) "לא תקום ולא תטר את בני עמך, ואהבת לרעך כמוך"

איתא בגמרא (יומא כ"ג ע"א) ת"ח צריך להיות נוקם ונוטר כנחש, ע"כ,

איתא בגמרא (ערכין ט"ו ע"ב), מאי דכתיב (קהלת י" י"א) "אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון", לעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש ואומרות ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך, ע"כ,

נקימה ונטירה יכולה להיות רק ללא הנאה כמו הנחש מהר"ר יהונתן

כתב בספר תפארת יהונתן, (מהרבי ר' יהונתן אייבשיץ), אמרו חז"ל (יומא כ"ג ע"א) ת"ח צריך להיות נוקם ונוטר כנחש, והיינו, בשביל חבירו, שאין לו הנאה מהנקמה, אז מותר לו לנקום ולנטור, ולא בשביל עצמו, וזהו כנחש,

אפשר לתת טעם, במה זכה חזקיהו שדורו היה ראש לכל הדורות בלימוד התורה שכל עסקיהם היה בתורה,

כדאיתא בגמרא (סנהדרין צ"ד ע"ב), עיי"ש, ובמהרש"א באריכות על עניין גודל לימוד התורה שהיה בימי חזקיהו,

וכך אפשר לומר, דלא מצינו בכל איסורים שבתורה, שנאמר ונתתי פני, ואתן את פני, רק במעביר בנו למולך, ובאיסור דם, ומשום שזכה חזקיהו להנצל מהמולך ע"י דם, ורק בשתי איסורים אלו אמר הקב"ה פונה אני מכל עסקי, לכן אמר חזקיהו, אף אני אעשה כן, ופונה אני מכל עסקי, לעסוק רק בדברי הקב"ה, ועשה, שיעשו כולם כן, כאמז"ל (סנהדרין צ"ד ע"ב), שנעץ חרב וכו' וזה הטעם שזכה כי בימיו יפנו כולם מכל עסקיהם לעסוק בתורה, ועיין עוד בעניין אחז וחזקיהו בסנהדרין ק"ד ע"א.

* * * * *

לא תעמד על דם רעך בשמירה על צלם אלוקים של רעך

כתיב (ויקרא י"ט ט"ז), "לא תלך רכיל בעמיד לא תעמד על דם רעך אני ידוד", כתב רש"י. לא תעמוד על דם רעך - לראות במיתתו, ואתה יכול להצילו (ת"כ), כגון טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו, ע"כ,

יש לפרש יכול להצילו ע"י שתלווהו

כתיב (דברים כ"א ז'), "וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו",

איתא בגמרא (סוטה מ"ה ע"ב), ידינו לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו, וכי על דעתינו עלתה שזקני

וכך צריך להיות דבר הנקמה, שהנקימה יהיה כנחש, ולא להנאתו אלא בשביל אחרים, וזה שמסיים הכתוב, ואהבת לרעך כמוך, והיינו בשביל רעך, מותר אתה לתבוע עלבוננו ולנקום ולנטור בשבילו, אבל לא בשביל עצמו, וזה כנחש, עכ"ד,

שאלה בפירושו של הר"ר יהונתן

אפשר לשאול, דלפירושו, היה צ"ל, לא תקום ולא תטור, ואהבת לרעך, מאי כמוך, דלפירושו, רק בשביל רעך מותר לך לנקום, אבל בשביל עצמך לא, א"כ מאי כמוך, דהרי לעצמו אסור לת"ח לנקום ולנטור.

* * * * *

במה זכה חזקיהו המלך שדורו היה ראש וראשון לכל הדורות בלימוד התורה

כתיב (ויקרא כ"ג) "ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו כי מזרעו נתן למלך", ובשתי המקומות פירש רש"י (מתורת כהנים) פונה אני מכל עסקי ועוסק באיש ההוא,

כתיב (ויקרא י"ז י) "ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם ונתתי פני בנפש האכלת את הדם",

איתא בגמרא (סנהדרין ס"ג ע"ב) אף חזקיה מלך יהודה ביקש אביו לעשות לו כן אלא שסכתו אמו סלמנדרא, ע"כ

וברש"י לעשות לו כן לשורפו באש כמו הספרוים, אלא שסכתו אמו סלמנדרא, וברש"י סלמנדרא, הסך מדמה אין האור שולט בו,

רעך, ולכן עליך להצילו מפני הצלם
אלוקים שעליו, וזהו לא תעמד על
דם רעך.

* * * * *

פרקי אבות

ביאור במשנה הו' כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס

איתא במשנה (מסכת אבות פרק א' ג')
אל תהיו כעבדים המשמשים, את,
הרב, על מנת לקבל פרס, אלא הו'
כעבדים המשמשים, את, **הרב**, שלא
על מנת לקבל פרס,

כתיב (דברים י" כ'), "את ידוד אלקיך
תירא אתו תעבד ובו תדבק ובשמו
תשבע",

איתא בגמרא (פסחים כ"ב ע"ב) שמעון
העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני,
היה דורש כל **אתים שבתורה**, כיון
שהגיע **לאת ה' אלקיך תירא**, פירש,
אמרו לו תלמידיו, רבי כל אתים
שדרשת מה תהא עליהן, אמר להם,
כשם שקבלתי שכר על **הדרישה**, כך
אני מקבל שכר על **הפרישה**,

עד שבא רבי עקיבא ודרש, את ה'
אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים,
ע"כ,

קושיית המהרש"א

ובמהרש"א שם (פסחים כ"ב ע"ב בד"ה
כיון שהגיע), כתב וז"ל. ולעיל מיניה
בההוא פרשתא, כשהגיע **ל"ואהבת**
את ה' אלקיך" למה לא פירש,

משום, דאיכא להשוות אהבת ת"ח
למקום, אבל מורא המקום, שהוא
מפני **יראת שכר ועונש**, אינו דומה,
להשוות לו ת"ח, כיון שאין שכר
ועונש של אדם ביד ת"ח, עכ"ל
המהרש"א,

ב"ד שופכי דמים הן אלא שלא בא
על ידינו ופטרנוהו בלא מזון, ולא
ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה,

כתב המהר"ל (חדושי אגדות ח"ב עמוד
פ"ב), **ענין הלוויה שבפרשת עגלה**
ערופה, עפ"י הכתוב, (בראשית ט' ו')
שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי
בצלם אלקים עשה את האדם, וז"ל,

ויש לך לפרש גם כן עניין הלוויה
הזאת, הוא **הכבוד שעושים לו** שאין
דוחים אותו רק מלויין אותו, וכאשר
עושין לו כבוד זה לאדם שנברא
בצלם אלקים יש לו שמירה בדרך
שאין פגעים שולטין בו, וכאשר אין
מלויין כאילו הם שופכים דמו, אשר
בצלם אלקים ברא את האדם, והם
מבזים את צלמו, כי כאשר מכבדין
את האדם כבוד זה אל **צלם אלקים**,
וכאשר **הצלם האלקי נחשב**, דבר זה
עצמו שמירתו, כי מלאכים מלויים
את צלם האלקי הזה, וכאשר אין
מלויים אותו הרי כאילו מבזים את
צלם האלקים בזה שופכין דמו, כי
אצל שפיכת דם כתיב, **כי בצלם**
אלקים עשה את האדם, שמזה
תראה כי **שפיכת דם הוא אל צלם**
האלקים, ע"כ. **מבואר**, דהצלת
האדם היא ע"י הידיעה כי שמו של
הקב"ה עליו,

רמז בכתוב על דם רעך זה שמו ית'

עפ"י זה אפשר לפרש בדרך רמז,
הכתוב בפרשתנו לא תעמד על דם
רעך, שמרומז במילים על דם, שמו
יתברך,

כדאיתא בגמרא (שבת ל"א ע"ב)
ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה
וגוי שכן בלשון יוני קורין **לאחת הן**,
(וכן במו"ק כ"ח ע"א, ובסנהדרין ע"ו
ע"ב), והאותיות שמעל **ד"ם** הם
אותיות ה"ן, והמילה הן פירושה
אחד, כלומר יחידו של עולם, וכך
פירושו, לא תעמד, אתה חייב
להצילו, מכיון ועל דם, הם אותיות
ה"ן, והוא שמו של הקב"ה על

אבל, אל תהיו, כלומר, אינך יכול להיות משתמש עם המילה "את", ולרבות "הרב", כאשר אתה עובדו מתוך יראת שכר ועונש, שהוא על מנת לקבל פרס, שזוהי שיטת שמעון העמסוני,

בכך מובן כי מחלוקתם של רבי עקיבא ושמעון העמסוני, היתה, באיזו יראה מדובר, ביראת העונש או ביראת הרוממות, וגם פירוש המשנה, עולה יפה. ראה להלן דברי המהרש"א.

* * * * *

ביאור נפלא בפסוק בוצע בירך ניאץ ה'

כתיב (תהלים י"ג) "כי הלל רשע על תאות נפשו ובצע ברך נאץ ה'",

כתב בספר עולת אהרון, שנתחבר ע"י קדמון אחד ממדינת פולין ה"ה הר"ר אהרון זעליג בן הר"ר יואל פייביש, הודפס בשנת תצ"ג, והסכמתו מגדולי פולין וגדולי אשכנז בימים ההם, המה מעידים כי דבריו מעשה מרקחים פירות גינוסר מדבש מתוקים,

וכך כתב (בסוף מסכת פסחים ד"ה כוס ישועות אשא) שמעתי אומרים בשם גדול אחד על הפסוק "ובצע ברך נאץ ה'",

והוא עפ"י מה שכתוב (פסחים כ"ב ע"ב) שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני, היה דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא, פירש, אמרו לו תלמידיו, רבי כל אתים שדרשת מה תהא עליהן, אמר להם, כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך אני מקבל שכר על הפרישה, ע"כ

ביאור דבריו, דלפיכך לא פירש שמעון העמסוני מלדרוש אתין שבתורה כשהגיע לואהבת את, משום שלאהבת ה' ניתן להשוות ת"ח, אבל ליראה מה' שהוא יראה משכר ועונש לא ניתן להשוות ת"ח להשי"ת,

קושיא לדברי רבי עקיבא

יש להבין, א"כ כיצד דרש ר"ע את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים, הרי, אין שכר ועונש של אדם ביד ת"ח, כמ"ש המהרש"א,

ביאור במחלוקת רבי עקיבא ושמעון העמסוני

וצריך לומר, כי רבי עקיבא, שדרש, להשוות בין מורא ת"ח למורא המקום, יפרש, את ה' אלקיך תירא, הכוונה ליראת הרוממות, ולא ליראת העונש, ולכן ניתן להשוות יראת הרוממות של ת"ח, ליראת הרוממות של הקב"ה, וע"ז דרש לרבות ת"ח, ליראת הרוממות,

ושמעון העמסוני, סובר כי את ה' אלקיך תירא, הכוונה ליראת העונש, ולכן אין להשוות יראת ת"ח ליראת המקום, כפירוש המהרש"א,

ביאור במשנה עפ"י הדברים הנ"ל

לפי זה אפשר לפרש המשנה (מסכת אבות פרק א' ג') אל תהיו כעבדים המשמשין, את, הרב, על מנת לקבל פרס, אלא הו כעבדים המשמשין, את, הרב, שלא על מנת לקבל פרס,

והכי פירושו, הו כעבדים המשמשין, את, הרב, מתי אפשר להשתמש במלה "את" שהוא לרבות, "הרב", רק, כשלא על מנת לקבל פרס, כלומר שאינך עובדו מיראת שכר ועונש, וזו היא שיטתו של רבי עקיבא, ולכן משתמשין, באת, לרבות, שהוא הרב, כלומר לרבות ת"ח,

מה יש לרבות בפסוק וברכת את ה'
אלוקיך

והקשה ז"ל הא תינח האי קרא, אבל קרא (דברים ח' י"י) "וברכת את ה' אלוקיך", מאי דריש ביה, לרבות,

ותירץ דלפי דאיתא (ברכות מ"ו א') בעל הבית בוצע ואורח מברך, כדי שיברך לבעל הבית, והשתא האי וברכת את ה' אלוקיך בא לרבות את בעל הבית דהאורח צריך לברכו,

וז"ש אם היה בוצע בירך. פי' אם הבעל הבית שהוא בוצע הוא מברך בעצמו ואינו נותן להאורח לברך, אזי הוא ניאץ ה', היינו דהשתא האי וברכת את ה' אלוקיך אין לדרוש בו כנ"ל, (לרבות שמברך את הבעל הבית, אי"כ יוצא שאת בא לרבות מישהוא נוסף עם השי"ת, ובכך הוא מנאץ) וזהו, בוצע בירך ניאץ ה', ודפח"ח, עכ"ד.

* * * * *

השואה בין יראת ת"ח ליראת
ה' מהרש"א עפ"י חסידות

איתא בגמרא (ברכות דף לג עמוד ב) "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה". אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא, והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי: אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר: יראת ה' היא אוצרו! - אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא. ע"כ,

כתב המהרש"א (ברכות ל"ג ע"ב ד"ה מלתא זוטרתא), לכאורה אגופה דקרא הו"ל לדקדק כן, דכי אם ליראה משמע שאינו מבקש ושואל ממך רק דבר קטן שהיא היראה, ועוד יש שמקשים במשל דמייתי לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול כו' דאין זה דומה, דהכא משה א"ל לישראל כן כי אם ליראה, ולגביהם ודאי דומה ככלי גדול,

ביאור המהרש"א בדרך החסידות

ונראה ע"פ מ"ש, כי היראה נחלקת לשני מינים. הא' היראה הטבעית ירא מעונש הפורעניות והוא דומה לכלי קטן. והב' יראה שכלית ירא מדבר הגדול ונורא, כמ"ש ויירא ויאמר מה נורא וגו' והוא יראה שלימה דומה לכלי גדול,

והשתא, אגופיה דקרא כי אם ליראה, ודאי דהוי ידע לפרש דהיינו יראת עונש דהיא יראה טבעית ומלתא זוטרתא היא במעלה,

לדברי רבי חנינא יראה שכלית תלוי
בבחירה ויראה טבעית היא קצת בידי
שמים

אבל ר"ח דקאמר "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" משמע ליה טפי דהיינו יראה השכלית, דאינה בידי שמים, כי היא תלויה בבחירה, אבל יראה הטבעית היא קצת בידי שמים ליראו בעונש אחרים, כמ"ש פ' הבא על יבמתו (סג.) אין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל ליראם כדי שיחזרו בתשובה שנאמר אך תיראו אותי תקחו מוסר,

והשתא, אפילו ביראה השכלית קאמר ר"ח דמלתא זוטרתא היא, מדמייתי ליה מ"כ כי אם ליראה" ואהא פריך מהא דאין לו להקב"ה בבית גנזיו כו' דודאי מיירי נמי ביראה השלימה שכלית שהיא ודאי דבר סגולי ראוי להניח באוצר ה' שהיא תלויה בבחירת האדם ולא מלתא זוטרתא היא, וכמ"ש ראשית חכמה יראת ה' וגו' ומשני, אין, כדקאמרינן דאיראה השכלית קאמר, כי אם ליראה,

ולאו משום דזוטרתא היא במעלה, אלא דלגבי משה נמי היתה אותה היראה השכלית על ישראל, כי ראו בו דבר פלא ונורא, כדכתיב "כי קרן עור פניו וייראו מגשת אליו"

עוד יש לפרש

כי אדם שיש לו ביקורת, ואינו יכול לדון אדם אחר לכף זכות, כזה אדם לא יוכל למצוא לא רב ולא חבר, ועל זה אמר התנא, **עשה לך רב וקנה לך חבר**, כלומר, כי בכדי למצוא רב וחבר, יש לדון את האדם לכף זכות, כי אחרת לא ימצא לא רב ולא חבר.

* * * * *

איך אפשר לדון רשע גמור
לכף זכות בני יששכר

איתא במשנה (אבות פ"א מ"ו) והוי דן את כל האדם לכף זכות,

שאלת הבני יששכר וביאורו ע"ד הידיעה
והבחירה

הגם שהאדם הוא בן שכל, ואפילו בעל רוח הקודש ויודע אשר שבע תועבות בלב הרשע ונתאמת ענין הרשע אצלו בידיעה ברורה, (א"כ איך ידונו לכף זכות)

בני יששכר מאמרי חודש אדר מאמר י - חקת התורה

וג"ל לתרץ, ידוע עפ"י התורה דידיעתו ית"ש אינה מכרחת להאדם בעל הבחירה, שהבחירה חפשיית אצלו, דאי לא תימא הכי אם כן אין כאן שכר ועונש כיון שאין בחירה, והתורה בכל פינת יסודתיה מלאה מיעודת שכר ועונש, הנה מוכח מזה שהבחירה חפשיית,

וג"כ ידיעתו ית"ש מוכח לרבבות מן התורה כענין אמרו ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך [שמות ג יט], והנך רואה ידיעה ובחירה ב' העניינים מתאמתים לנו באמונת התורה, ואין מבוא לשכל האנושי להשיג בשכל איך יתאמתו ב' הפכיים, וכבר דברו בזה כל שלטי הגבורים.

כי יראת עונש לא היה עליהם ממשה שלא היה בידו לענשם בלי רשות ית' ב"ה, וכיון דביראה השכלית ה^{שוה} **יראתם לגבי משה כמו גבי הקדוש ברוך הוא**, קאמר שפיר "מה ה' אלהיך שואל ממך כי אם ליראה אותנו" **כמו שיראתם אותי ביראה שכלית**, וע"ד שאמר ריב"ז י"ר שתהא מורא שמים עליכם כמורא ב"ו דהיינו ביראה השכלית, וז"ש במשל כלי גדול ויש לו דהיינו יראה השכלית שהיא גדולה במעלה, ויש לו, דהיינו בבחירה, דומה לו ככלי קטן, משום דמצויה גם כן לגבי ב"ו קטן דהיינו יראה הטבעית דאין לו שהיא קצת ברשות הקדוש ברוך הוא כמ"ש לעיל דומה עליו ככלי גדול ודו"ק.

מבואר, דכדי להגיע ליראה שיכלית מהשיי"ת, הוא ע"י שישוה את יראתו לגבי משה שהוא יראה שכלית.

* * * * *

ביאור במ"ש והוי דן את כל
האדם לכף זכות

איתא במשנה (אבות פרק א' מ"ו) יהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי קבלו מהם יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר **והוי דן את כל האדם לכף זכות**,

יש לפרש, שכאשר בא אדם לדון את חברו, אין לו לקחת עובדה אחת ומכך לדונו, אלא יש לקחת בחשבון את כל פעולותיו של האדם, ובוודאי אז ימצא בו דברי זכות,

ובכך, מובנים דברי התנא שאומר והוי דן את כל האדם, שהיל"ל והוי דן את האדם, ולמה אמר את "כל האדם" אלא לומר לך כי כאשר תדון את מכלול האדם תמצא בו כף זכות,

כי הבחירה אצלו והוא ית"ש כל יכול יודע ואינו יודע בנושא אחד, ואין שכל האנושי מבין זה. והנה עיין מ"ש לעיל בשם החסיד בעל חובת הלבבות שאמר אלו היה יודע הש"י שהשגת ענין הזה טוב לנו להשיגו בודאי היה נותן כח בשכלינו להשיגו כי ידענו שהוא טוב ומטיב, אלא על כרחך שיודע הש"י אשר טוב הוא להעלים מבני אדם המושכל הזה רק להתנהג בזה הענין על פי דרכי האמונה על פי תורה האלקית.

ביאור הבני יששכר ע"ד הידיעה והבחירה

ואני אמרתי בעניי להבין במעט קט, להבין איזה דבר מהו הטובה שעשה התמים דיעות שהעלים המושכל הזה מבני האדם רק להניח הענין להאמין עפ"י יסודי התורה אשר הוא ית' כל יכול ונוכל לומר אצלו ית"ש ב' הפכיים ביחד ידע ולא ידע,

ונשכר בזה מה שנצטוינו עפ"י התורה והלכת בדרכיו [דברים כח ט], הנה גם אנחנו מחוייבים לעשות כזאת, והוא מה שנצטוינו מפי חז"ל [אבות פ"א מ"ו] והוי דן את כל האדם לכף זכות, הגם שהאדם הוא בן שכל, ואפילו בעל רוח הקודש ויודע אשר שבע תועבות בלב הרשע ונתאמת ענין הרשע אצלו בידיעה ברורה,

הנה האדם המשכיל זאת ישים אל לבו, והלכת בדרכיו כתיב, מה הוא ית"ש ידע ולא ידע ביחד כביכול, גם אנחנו מחוייבים לעשות כזאת. הנה הדבר הזה (היינו העלמת הענין בשכל רק להאמין באמונת התורה כנ"ל) הוא טובה גדולה לקיום התורה ולקיום העולם, ידיד הקורא תלטוש עיני שכלך ותתבונן הענין הזה, כי ילאה הקולמוס להסביר הענין הזה עלי מכתב.

אבל האמת הנכון שמחוייבים אנחנו עפ"י התורה להאמין בידיעה, וגם להאמין בבחירה, וזה כל יסוד התורה,

והגם שאין דעת ושכל האדם משיג מציאות הענין האיך יתכנו ב' הענינים, הנה כתב בזה החסיד הקדוש בעל חובת הלבבות [שער עבודת האלקים פ"ח] וזה תוכן דבריו, כיון דהידיעה ובחירה שניהם מוכרחים על פי התורה, ושכל האדם אי אפשר לו להשיג מציאות שניהם, הנה אנחנו מחוייבים להאמין אמונת אומן בשניהם, ואם רץ לבד למה לא הודיע הש"י בשכלינו להתבונן אמיתית ב' הענינים בשכל אנושי, תשיב אל לבך הלא נתאמת לנו שהש"י הוא טוב ומטיב, וכל מה שהוא לטובתינו הוא מטיב לנו, ואלו היה יודע הש"י שהמושכל הזה הוא לטובתינו היה מודיע לנו, אלא על כרחך החכמה העליונה כביכול הוא שאין המושכל הזה לטובתינו, ולפיכך לא הודיע לנו הש"י המושכל הזה, רק להאמין כל זה על פי אמונת התורה, ע"כ תוכן דברי החסיד הקדוש הנ"ל

אבל מחוייבים אנחנו להאמין על פי התורה הצדקת ב' הענינים ואין לחקור בחקירות, כי השכל האנושי לא ישיג זה אבל המה אמיתיים מצודקים בשכל אלקי, הגם שיש ידיעה, עכ"ז משפטי י"י אמת להעניש ולהשכיר כי הבחירה חפשיית,

עיין בדברי הקדוש באור החיים בראשית [ו ה, ד"ה עוד נראה] מה שפירש בדברי הרמב"ם בזה, דהיינו שאצל האדם אי אפשר לומר עליו שידע איזה דבר ולא ידע אותו דבר, כי יהיו ב' הפכיים, אבל הבורא ית"ש הנה הוא כל יכול, אפשר לומר יודע העתידות מה שהאדם עתיד לעשות, ומעניש ומשכיר את האדם על עשייתו,

איתא (אבות פ"ב מ"ג) איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. רבי אלעזר אומר, **לב טוב**, איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. רבי אלעזר אומר, **לב רע**. וזהו **כנגד** עניין הלב, שקרא **לבם** ולא לכם,

איתא (אבות פ"ב מט"ו) הם אמרו שלשה דברים. רבי אלעזר אומר, ודע לפני מי אתה **עמל**. וזהו כנגד **העמל**, שאמרו מפני **שמעמלת**,

איתא בגמרא (שבת קמ"ז ע"ב), אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, אסור לעמוד בקרקעיתה של דיומסת (מענין ששמו דיומסת) מפני **שמעמלת**,

אמר רבי חלבו, חמרא דפרוגייתא (יין ממדינת פרוגייתא) ומיא דדיומסת, קיפחו עשרת השבטים מישראל, **רבי אלעזר בן ערך** איקלע להתם, אימשיך בתרייהו, (אחר היין דפרוגייתא והמים של דיומסת) איעקר תלמודיה,

כי הדר אתא, קם למיקרי בספרא, בעא למיקרא "החדש הזה לכם", אמר "החרש היה לכם", בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה, ע"כ,

א"כ מצינו ג' דברים בראב"ע מדה כנגד מדה לדברים שהזהיר במשנה

א. שבתחילה היה נמשך אל המעיין, ב. שהיה צריך לקרוא לכם, וקרא **לבם**,

ג. בתחילה היה מעמל במעיין, כאומרם ז"ל מפני שמעמלת,

* * * * *

להערות הארות ולקבלת העלון, ניתן לפנות אל "מכון פאר" רח' חזון איש 2 בני ברק, נייד 0527-616166, מייל yud10@017.net.il

הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה

איתא במשנה (אבות פרק ב) והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות,

איתא במדרש (רבה קהלת פרשה ז פסקה טז) כל הענין של אלישע בן אבויה, ובסוף דבריו, מהיכן היה לו, ראה אדם אחד עלה לראש הדקל בשבת ונטל האם על הבנים וירד בשלום, **ובמוצאי שבת**, ראה אדם אחד עלה לראש הדקל ונטל הבנים ושלח את האם וירד והכישו נחש ומת, **אמר**, כתיב (דברים כ"ב) שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים, היכן טובו של זה והיכן אריכת ימיו של זה, **ולא ידע שדרשה ר' עקיבא**, למען ייטב לך בעולם שכלו טוב והארכת ימים לעולם שכלו ארוך,

איתא בגמרא (ירושלמי קידושין כב', ירושלמי פאה ג' ע"ב), **מצוה קלה שלוח הקן, מצוה חמורה כבוד אב ואם**. (וכן בפסיקתא רבתי פרשה כג' פיסקא ד', ילקוט שמעוני שמות רמז רח"צ)

לפי"ז אפשר לפרש המאמר, "והוי זהיר במצוה קלה, שהוא שלוח הקן, כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות", אם זה בעולם הזה, או בעולם שכולו טוב, כפי שדרשה רבי עקיבא.

* * * * *

ג' דברים שעליהם הזהיר ר' אלעזר בן ערך

איתא (אבות פרק ב' מ"י) חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, והוא היה מונה שבחן, רבי אלעזר בן ערך, מעיין המתגבר. והוא **כנגד** עניין המעיין,